

І.А. Смогоржевська

Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національного університету “Львівська політехніка”

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 1917–1920 рр. НА СТОРІНКАХ “ЛІТОПІСУ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ”

© Смогоржевська І.А., 2007

Розглянуто основні бібліографічні публікації з історії визвольної боротьби українського народу упродовж 1917–1920 рр., які друкувались на сторінках часопису “Літопис Червоної Калини”.

The article presents a survey of the bibliographic publications of the history of a liberation struggle of the Ukrainian Sichovych Shooters during 1914-1923 years old, which was printed on the pages of a magazine “Chronicle of Red Viburnum”.

Період 1917–1920 рр. – винятково важливий етап в історії українського народу. Перша світова війна, Лютнева революція, розвал Російської та Австро-Угорської імперій створили сприятливі умови для здобуття Україною незалежності та соборності. Глибоке осмислення досвіду і насамперед причин трагічного завершення визвольної боротьби українського народу цього періоду – актуальна громадсько-політична проблема, яка уже понад три чверті століття привертає велику увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників і громадськості.

Історія української революції та відновлення державності особливо детально були відтворені її сучасниками, які публікували свої праці як окремими виданнями, так і на сторінках тогочасних періодичних видань (“Записки Наукового товариства ім. Шевченка”, “Літературно-науковий вісник”, “Стара Україна”, “Книжка”, “Літопис Червоної Калини”, “Стрілецька думка”, “Просвіта”, “Українська книга”, “Дзвони” тощо) [1].

Серед тогочасних українських часописів особливе місце посідає військово-історичний ілюстрований журнал “Літопис Червоної Калини”, який виходив у Львові упродовж 1929–1939 рр. за редакцією В. Лепкого і В. Софроніва-Левицького. Метою журналу було пробудження інтересу до минулого українського народу, збереження давніх традицій та історичних матеріалів, які можна використовувати у майбутніх історіографічних дослідженнях. Завданням часопису, на думку його редакції, було пробудження зацікавлення історією нашого народу, заохочення до пошуку цінних пам’яток, щоб шляхом публікації зробити їх надбанням громадськості та зберегти для нащадків. При підготовці до видання часопису редакція видавництва “Червона калина” звернулася з проханням до української громадськості надсилати спогади про події воєнних років, документи, історичні пам’ятки, “...які б могли висвітлити не одну темну сторінку з історії нашого минулого, але досі ніде не опубліковані і марнуються у приватних руках” [2]. На сторінках цього часопису публікувались спогади і біографії учасників визвольної боротьби нашого народу 1914–1923 рр. (воєначальників і стрільців Української Галицької Армії, Армії Української Народної Республіки, Січових Стрільців, військових Українського флоту), що стали літописами бойової слави підрозділів українського війська, а також замітки з сучасного народного побуту та дослідження над старовиною, белетристика, поезії, документальні фотографії і малюнки. Надбанням широкого загалу стала низка цінних документів часів визвольної війни (карти воєнних походів, списки загиблих воїнів, військові інструкції, накази керівництва УГА, протоколи деяких політичних угод тощо). У науковий обіг були введені архівні матеріали воєнних років, які проливали світло на вирішальний поступ та фатальні помилки у боротьбі українського народу за здобуття своєї незалежності і державності, що зберігалися у приватних осіб [3].

Редакцією місячника “Літопис Червоної Калини” значна увага приділялась питанням воєнної історії та історії українського війська, зокрема матеріалам національно-визвольної боротьби українців у XIX ст., устрою козацького війська, організації українського війська в Галичині тощо. У публікаціях давалась інформація про життя і діяльність Данила Апостола, Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Скоропадського та інших діячів, аналіз їх ролі та значення у розвитку історичних процесів. При укладанні цих праць використовувались документальні матеріали: листи приватних осіб, публікації у пресі, мемуари, оцінки історичних подій у розвідках І. Крип’якевича, І. Лоського, Т. Коструби, С. Федоріва та ін. Переважна більшість статей “Літопису Червоної Калини” була наділена бібліографією (примітками та посиланням на джерела) [4, 5].

На сторінках часопису друкувались історіографічні розвідки за 1921–1930 рр. М. Андрусяка, А. Крезуба, Т. Коструби, О. Думіна та інших авторів, в яких аналізувався стан української історіографії, визначались основні напрямки наукових досліджень тощо. Окрім того, журнал приділяв увагу матеріалам з історії української дипломатії, публікував розвідки про події періоду визвольних змагань, багаті на фактичний матеріал, посилання на історичні документи, цікаві аргументацією та висновками авторів (І. Антоновича, А. Крезуба та ін.). Наведена у публікаціях інформація дає змогу визначити місце України на міжнародній арені, втрачені можливості та прорахунки, що призвели до втрати державою незалежності.

У рубриці “Рецензії і замітки” друкувались докладні рецензії на воєнну та історичну публікації, авторами яких були Л. Граничка, І. Кедрин, М. Брилинський та ін. На рекламній сторінці повідомлялось про книжки, які виходили у видавництві “Червона Калина”, друкувались списки нових книг, часто з анотаціями, рекламувались видання, заплановані до друку. Маловідомі праці, присвячені історії визвольної боротьби українського народу упродовж 1914–1923 рр., були відображені у багатьох покажчиках і списках, надрукованих у розділі “Бібліографія” цього журналу.

Першим з таких покажчиків став “Спис жерел до історії української визвольної армії 1914–1921 рр.”, який у 1929–1930 рр. друкувався на сторінках “Літопису Червоної Калини” [6]. Цей покажчик став продовженням “Української мемуаристики 1914–1924” (1925), укладеної І. Калиновичем. На думку укладача А.К. [А. Крезуба], він не є вичерпно повним, адже в ньому представлена лише незначна кількість матеріалів, виданих в Радянській Україні, через слабкі зв’язки з її книжковим ринком. Разом з тим список допомагає дослідникам зорієнтуватись у подіях історії української визвольної війни 1914–1923 рр. В бібліографію увійшли не лише спогади учасників бойових дій, але й біографії, нариси, замітки та інші публікації, в яких зафіксована маловідома для істориків інформація. До деяких праць, назви яких не розкривають їх зміст, подані короткі пояснення. Усі описи згруповані за алфавітом прізвищ авторів та назв творів. Анонімні статті розміщені в алфавітному порядку у розділі “Безіменні статті і книжки”. Окрім того, у “Списі...” виділений розділ “На чужих мовах”, де відображена література польською, німецькою, російською, французькою та іншими мовами, присвячена історичним подіям в Україні. Зокрема, в бібліографію увійшли статті із журналів “Український прапор” (Берлін), “Українські вісти” (Париж), “Український голос” (Вінніпег, Канада) тощо.

Найповнішим і найзмістовнішим бібліографічним покажчиком, який упродовж 1931–1939 рр. публікувався на сторінках “Літопису Червоної Калини”, став “Список жерел до історії української визвольної війни 1914–1921 рр.” (1931–1935), укладений І.Ш. [І. Шендриком] [7]. Крім публікацій мемуарного характеру, в ньому друкувались біографічні нариси, начерки військового побуту, замітки, де подавались цікаві для історика відомості. До описів, в яких назва не розкривала їх зміст, подано короткі анотації. Матеріал в списку систематизований за алфавітом прізвищ авторів і назв праць. Бібліографія надавала інформацію не лише про окремі видання та статті із періодики з історичної тематики і українознавства, надруковані на українських землях, але й за кордоном (в Німеччині, Польщі, Франції, Австрії, Чехословаччині тощо). В “Списку жерел до історії української визвольної війни 1914–1921 рр.” описані статті з “Літературно-наукового вісника”, “Стрілецької думки”, “Нового життя”, “Січі”, “Сина України” (Варшава), “Табору” (Варшава), “Тризубу” (Париж), “Вісника Союзу Визволення України” (Відень), “Українського прапора” (Берлін) тощо.

Поміж публікацій, вміщених у бібліографії, виділяються праці М. Андрусяка, І. Липи, С. Венгриновича, І. Крип'якевича, Т. Коструби, К. Левицького, О. Ольжича, В. Січинського та ін.

Звертає на себе увагу бібліографія “Українська військова література (1914–1923)” (1930) К. Купченка [8]. До неї увійшли видання, надруковані українською мовою на українських землях та за кордоном, які не були відмічені у “Спису жерел до історії української визвольної армії 1914–1921 рр.”. Весь зібраний у списку матеріал розміщений за основними розділами: службові правильники, видання відділу навчання військ Головного управління Генерального Штабу, книги іншого воєнного змісту.

Серед бібліографій, які друкувалися в “Літописі Червоної Калини”, виділяється покажчик “Видання по таборах інтернованих вояків армії УНР” Примруженка (1930–1931) [3]. В ньому подані відомості про 77 таборових видань, в яких, окрім їх назв, зазначені військові підрозділи, що відповідали за їх публікацію, прізвища редакторів, кількість опублікованих номерів, ціна тощо. Весь зібраний матеріал систематизований за назвами таборів, які їх видавали: Калішського, Ланцутського, Пикулицького, Братства св. Покрови при Острозькій дивізії, а також в Александрові, Пйотркові, Стрількові, Ченстохові тощо.

Серед періодичних видань, які у 20–30-х роках ХХ ст. виходили на західноукраїнських землях і були джерелом правдивого відображення подій визвольної війни в Україні, помітне місце займав “Літопис Червоної Калини”. Бібліографічні матеріали на сторінках цього часопису вміщали надзвичайно цінну різноманітну та подекуди маловідому інформацію про боротьбу українського народу упродовж 1914–1923 рр. за свою незалежність і державність проти більшовиків, білогвардійської Росії, Польщі, яку підтримували країни Антанти. Ці змістовні праці правдиво розкривали перед широким загалом ті суперечливі, сповнені самовідданістю та патріотизмом їх сучасників, події українського визвольного руху тогочасного періоду, сприяючи тим самим розкриттю маловідомих і замовчуваних сторінок історії нашого народу. Внесок часопису у розвиток української історичної науки і джерелознавства надзвичайно вагомий: не було жодної історико-бібліографічної праці з часів визвольних змагань, яка б не посилалась на його матеріали. Публікації у “Літописі Червоної Калини” стали важливим внеском у культурне надбання нашого народу та цінними матеріалами для української історіографії.

1. *Бібліографія української преси у Польщі (1918–1939) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–1939)* / Уклад Є. Місило. – Едмонтон: Альберта, 1991. – С.57. 2. *Літопис Червоної Калини.* – 1929. – Річн. I, Ч.1. – С.3. 3. *Видання по таборах інтернованих вояків Армії УНР* / Зладив Прижмуренко // *Літопис Червоної Калини.* – 1930. – Річн. II, Ч.9. – С.23–24; Ч.12. – С.24; 1931. – Річн. III, Ч.1. – С.23–24. 4. *Енциклопедія Українознавства: Словникова частина* / За ред. В. Кубійовича. – Париж–Нью-Йорк: Молоде життя, 1994. – Т.10. – С.3700. 5. *Животко А. Історія української преси.* – Мюнхен, 1989–1990. – С.244. 6. *Спис жерел до історії української визвольної армії 1914–1921 рр.* / Зладив А.К. // *Літопис Червоної Калини.* – 1929. – Річн. I, Ч.1. – С.22; Ч.2. – С.23–24; Ч.3. – С.24; 1930. – Річн. III, Ч.1. – С.22–23; Ч.2. – С.23; Ч.3. – С.23; Ч.4. – С.23–24; Ч.5. – С.23–24; Ч.7–8. – С.38–40; 1935. – Річн. VII, Ч.2. – С.21–24; Ч.4. – С.22–24; Ч.5. – С.22–24; Ч.6. – С.22–23; Ч.7–8. – С.38–40; Ч.9. – С.23–24; Ч.11. – С.23–24; Ч.12. – С.23. 7. *Список жерел до історії української визвольної війни 1914–1921 рр.* / Написав І.Ш. // *Літопис Червоної Калини.* – 1931. – Річн. III, Ч.2. – С.23–24; Ч.3. – С.23; Ч.5. – С.23; Ч.6. – С.23; Ч.7–8. – С.38–40; Ч.9. – С.24; Ч.10. – С.23–24; 1932. – Річн. IV, Ч.1. – С.24; Ч.2. – С.24; Ч.2. – С.24; Ч.3. – С.23–24; Ч.4. – С.23–24; Ч.6. – С.23–24; Ч.7–8. – С.37–39; Ч.9. – С.24; 1934. – Річн. VI, Ч.1. – С.24; Ч.2. – С.23–24; Ч.3. – С.22–24; Ч.5. – С.23–24; Ч.6. – С.23–24; Ч.7–8. – С.36–39; Ч.9. – С.23–24; Ч.11. – С.22–23; Ч.12. – С.22–24; 1935. – Річн. VII, Ч.2. – С.21–24; Ч.4. – С.22–24; Ч.5. – С.22–24; Ч.6. – С.22–24; Ч.7–8. – С.38–40; Ч.9. – С.23–24; Ч.11. – С.23–24; Ч.12. – С.23. 8. *Українська військова література (1914–1923)* / Зладив К. Купченко // *Літопис Червоної Калини.* – 1930. – Річн. II, Ч.9. – С.23–24; Ч.10. – С.23–24; Ч.11. – С.23.